

– рік заснування фортеці Св. Єлисавети).

Безперервний розвиток музейної справи передбачає впровадження нових технологій. Тільки поглиблене вивчення музейних фондів, організація поетапної реставраційної роботи, згідно з перспективними планами експозиційної роботи, дозволить музею зберегти найцінніші краєзнавчі раритети в майбутньому.

1. Закон України "Про охорону культур-

ної спадщини".

2. Загальнодержавна програма збереження та використання об'єктів культурної спадщини на 2004–2010 роки.

3. Актуальні проблеми фондової роботи музеїв. Тематичний збірник. – К., 1988.

4. Кролау Е. Організація роботи по збереженню музейних цінностей. Конспект лекцій. – М., 1985.

5. Наш край у XVIII ст. // Матеріали обласної науково-практичної історико-краєзнавчої конференції. – Кіровоград, 2002.

6. Основы музейной консервации и исследования произведений станковой живописи. – М., 1976.

САМУЇЛ ЯН ОЖГА – ФУНДАТОР ЦЕРКВИ АРХИСТРАТИГА МИХАЇЛА ІЗ СЕЛА ДОРОГИНКИ

Роман Захарченко (м. Київ)

Сучасний стан українських історичних академічних досліджень, на превеликий жаль, у деяких випадках справляє враження, ніби вони знаходяться у лещатах стереотипів радянського краєзнавства, через що навіть деякі беззаперечні істини нівелюються, не витримуючи найменшої критики.

Яскраво ілюструє цю ситуацію проблема датування церкви Архистратига Михаїла із с. Дорогинки, яка нині знаходиться в експозиції Музею і є її символом, будучи зображеною на емблемі скансена. Не вдаючись до деталей, зазначимо, що в часописі "Пам'ятки України" були опубліковані результати дослідження автора цих рядків, де на основі значного масиву новозалучених архівних документів встановлене істинне датування храму. Усіх зацікавлених, а надто опонентів, відсилаємо до цього джерела. А зараз спробуємо зосе-

редитися на основних моментах згаданого питання.

Річ у тім, що храм, який до цього часу вважався зведеним 1600 р. на основі лише однієї необґрунтованої згадки в Л. Похилевича, насправді був закладений аж... на півтора сторіччя пізніше – 24 червня 1750 р. Випадково натрапивши на джерела, присвячені виникненню згаданої споруди, ми звернули увагу на цю невідповідність, адже йдеться не про розбіжність у кілька років. Ще більше здивував той факт, що приурочуючи в 2000 р. до "400-ліття" храму наукову конференцію, ніхто із її учасників не надав інформації із того автентичного документа, який би став підставою для подібних узагальнень. Однак уже цей випадок із невідповідністю датування у праці Похилевича наводить на думку про наявність у його розвідках інших перекохань, помилок, цитат із

випадкових та сумнівних джерел. Треба зважити й на те, що історія храму насичена також неймовірними припущеннями сучасних інтерпретацій.

Цією статтею хотілося б розширити коло наших знань про згадану споруду – дослідження присвячене (як не дивно) постаті її фундатора – київського римо-католицького єпископа Самуїла Яна Ожги. Таким чином, робиться спроба повернути його ім'я із небуття, зосереджується увага на тій ролі, яку відігравала ця людина не лише у створенні церкви в с. Дорогинка, а й взагалі місцевої греко-католицької парафії.

Дорогинка із першої чверті XVII ст. була частиною фастівських маєтностей київських латинських владик – т. зв. Біскупщини (а не козацьким селом, як дехто намагається тепер переконати). Воно змінювало власника із приходом на катедру нового достойника. І ним у 1723 р. став Самуїл Ян з Осси Ожга.

Народився майбутній київський біскуп приблизно в 1680 р. на Червоній Русі – у Львівському воєводстві в родині львівського підчашого Юрія та львівської хоружанки Катерини Анни із Сокольницьких. Рід Ожгів гербу Равич мав корені в місцевості Осси в Равській землі, звідкіля його представники перебралися ще в XV ст. на Русь Червону.

Самуїл Ян мав численну рідню, зокрема братів Антонія, Миколая, Стефана, можливо, також Андрія Ожгу – знаного професора колегіумів у Львові, Любліні та Кракові, ректора монастирів у Ярославі, Торуні, Каліші, Львові, Станіславі та Острозі. Відомо також, що дві сестри майбутнього київського біскупа стали черницями орденів бенедиктинок та кармеліток. Самуїл Ян опановував науки у львівському єзуїтському колегіумі, а посвячення прийняв близько 1704 р. в Львові. Щоправда, не зовсім зрозуміло, чим був спричинений його перехід у 1706 р. до катедральної холмської капітули на посаду схоластика. Протягом наступних 16 років брав участь у сеймах, був депу-

татом у Коронному Трибуналі, активно виявив себе в житті Холмської дієцезії, щороку набуваючи досвіду на різних адміністративних посадах, одночасно виконуючи обов'язки пробоща спочатку в Уханях, а згодом і в Острозі в Луцькій дієцезії.

Деталі сходження Самуїла Яна Ожги на київську катедру достеменно не з'ясовані, але в будь-якому випадку наприкінці 1723 р. його вже було на ній затверджено. Урочистий т. зв. інгрес відбувся уже в 1724 р. у Житомирі, куди також було перенесено центр київських біскупів, а згодом – у 1726 р. – і катедральної капітули.

Як вже згадувалося, Дорогинка була на час біскупства Ожги частиною його дідичних володінь, і по десятиліттях Руїни село поволі відроджувалося. Проте ще в сер. XVIII ст., незважаючи на те, що його населення становило вже 53 двори із 385 жителями, с. Дорогинка не мала навіть власної каплиці, а його мешканці були парафіянами греко-католицької церкви с. Пришивальня, що знаходилося аж за 6 кілометрів від Дорогинки. Це спричиняло багато труднощів у дотриманні дорогинянами всіх церковних звичаїв.

Нарешті 1750 р. справа зрушила з мертвої точки. Саме 2 травня того року за клопотанням місцевої громади Самуїл Ожга як дідич Дорогинки видав Фундуш для майбутньої церкви, що започаткувало створення місцевої парафії на честь Архистратига Михаїла. У цьому документі йдеться про те, що місцева громада висловлює бажання “своїм коштом” побудувати церкву в селі, обравши “Святого Архангела Михаїла за Патрона й Протектора”, у зв'язку з чим пришивальський парох надсилає запит дідичеві про план поділу своєї парафії для утворення окремої – дорогинської. У свою чергу, київський католицький єпископ порушив справу, яку розглянув духовний суд київської уніатської консисторії у Радомишлі та видав 23 червня 1750 р., згідно свого рішення, так звану Кон-

сенсу – дозвіл на відокремлення дорогинської громади від пришивальської парафії та на закладення церкви. Документ був підписаний апостольським протонотарієм о. Михайлом Примовичем, який наказав забезпечити Консенсі належний Фундуш. Фундація Самуїла Яна з Осси Ожґи в Дорогинці була створена для того, аби “тим [самим] та ж Громада мала більшу змогу хвалити Бога у Трійці С[вятій] Єдиного в церкві його”. Фундуш затвердив два ґрунти, на одному з яких передбачалося звести майбутню церкву та облаштувати цвинтар – “між тими, нині існуючими господарями, а саме між Пилипом Литвином, Сидором Юрченком та Нечипором Литвином”, який мав “вздовж та вшир вісімнадцять сажнів”. Другий ґрунт призначався “на городи прийшлому Отцю Парохові” – “ґрунт вимірний, званий Дзюбенків, що бере початок від городу Івана Кривого та лежить ліворуч над дорогою того ж села Дорогинки, яка йде до села Пришивальні”, який у свою чергу мав “вздовж сто девяносто два сажені, а вшир – двадцять чотири”.

Разом з тим, 22 травня 1750 р. за клопотанням громади та згідно права коляції фундатор у листі київському митрополитові Флоріанові Гребницькому представив до парафії “учтивого” Івана Самуїловича, “статечністю, побожністю [та] ученістю достатньою й взірцевими звичаями добре нам рекомендованого”. Крім ґрунту, який йому надавався за вже цитованою нами ерекційною грамотою, за цією особою дідичем були закріплені ще кілька джерел прибутку, які мали б забезпечити гідне життя – можливість користатися з “усяких полів та сіножатей”, відписаних на “церкву в новій фундації”, “при тому вільного [права використання] на опалення деревини, яка лежить у лісі”, право “вільного роблення пива та горілки три рази на рік, а саме на Свята Різдва, Великої Ночі та Титулярне свято тої ж церкви”. Разом з тим, погодивши ціну, яку належало заплатити міс-

цевому орендареві, звільнено від “усяких данин, десятин та повозів та інших обов’язків, які не личать духовному стану” й від “бджільної десятини на ґрунті, що йому належить”. Крім того, дорогинська громада була зобов’язана “прийшлому Отцю Парохові Своєму та наступникам його щороку давати [із двору] від шести волів по дійниці жита, від трьох волів або пари – по пів-дійниці, від пішого господаря – по чверті з тим розрахунком, щоби прийшлий Отець Парох та наступники його в найменшому випадку від [відправи] шлюбів, хрещень та поховань вдовольнявся” (!) Священикові належало “бути чуйним біля довірених йому овечок Христових, аби без святих Таїн з цього світу не відходили, щотижня С[вяті] Служби й Свята та інші відправи згідно обряду С[вятої] Грецької Уніатської церкви своєчасно відправляти”. Фундатор також загадував, “виказуючи вдячність нам, при кожній службі Божій за нас, поки жиємо, а згодом за наступників наших [...] молитися Господеві”, а також залишав за собою пожиттєве право патронату, “аж поки жиємо”, а згодом “до наступників Біскупства нашого київського на вічні часи”, які мали дбати про збереження фундації цілою та недоторканою, віддаючи парафію під духовну владу київської митрополитської єпархії та “ясновельможного його мосці о. Флоріана Гребницького, Архиєпископа [та] Митрополита Київського й цілої Руси [...] та наступникам його”.

Як стає відомо із запису візитації, яка відбулася 26 березня 1751 р. й власне уперше стосувалася згаданої церкви, закладено її було “на пристойному місці Превелебнішим Ясновельможним отцем Василем Конашевичем, Деканом та Парохом Фастівським” 24 червня 1750 р. “на підставі Ерекції, наданої дідичем”. Будівництво завершилося, за пізнішими джерелами, за кілька років, а на одвірку з’явився напис, що підтверджував час її зведення – 1750 р.

Таким чином, київський католицький

єпископ Самуїл Ян із Осси Ожґа, у якості фундатора сприяв закладенню Михайлівської церкви, що нині є одним із найцінніших взірців української сакральної архітектури в експозиції Музею.

Відійшов у вічність Самуїл Ян Ожґа 1756 р. у Львові й був похований у місцевому єзуїтському костелі Петра й

Павла, обраний біскупом ще за життя місцем свого вічного спочинку. Щоправда, пізніше, у 1784 р. труну з його останками було перевезено до Житомира, де 15 липня того ж року відбулося урочисте поховання у підземеллі місцевої катедри.

ДОДАТОК

**Консенс на створення парафії в селі Дорогинь (Дорогинка).
Витяг із книг Київської митрополичої консисторії у Радомишлі.
23 червня 1750 року.**

арк. 315.

Illustrissimus et reverendissimus dominus Samuel z Ossy Ozga, episcopus Kijovien contra reverendum parochum Przyszywalscen et alias ad infrascripta jus aliquod haben citatos.

W sprawie y akcyi sądowey między jasnie wielmożnym jegomością xiędzem Samuelem z Ossy Ozgą, biskupem Kiiowskim, princypalnym czyniącym aktorem z iedney a wielebnym xiędzem parochem przyszywalskim y innemi, aliquod jus vel interesse ad infrascripta mającemi o exdywizyą parochii y odłączenie wsi Dorohin nazwaney od parochii przyszywalskiej, pozwolenie cerkiew w pomienionym Dorohiniu wystawic, erekcyą approbować, pozwancmi z drugicy strony na terminie dzisieyszym ex literis cridae przypadaiącym, agituiący się wielmożny nayprzewielebnieyszy jegomosc xiądz Sylwester Rudnicki, zakonu świętego Bazylego Wielkiego opat Kaniowski, wikary in spiritualibus et officyał generalny metropolii całej Rusi, siedzącą auditisę partis actorco instantia wielmożnego zas pozwanego super allegatis et petitis consensu ante omnia contumates, quos vis citatos non comparenta ressutavit et inspiorum contumęciam wies Dorohin nazwaną, quo ad curam animarum od parochii przyszywalskiej odłączył, erekcyą pro dote cerkwi Dorohinskiej mającey się wystawic zapisaną approbował y konsens in seorsiva scriptura na założenie w Dorohiniu swiętnicy Boskiej z kancellaryi wydać rozkazał y tez noviter exdywizyodowaną parochią Dorohinską pro vacanti podał y starac się modis licitis (sic!) jasnie wielmożnego kollatora o prezętą przepuscił y pozwolił mocą dekretu ninieyszego.

Theodorus Gromnicki notarius manu propria.